

*Павленко С. О.,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-6108-9462*

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.3-4/59-68>

УДК 351.746.2:343.985

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ТАКТИКИ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Анотація. Аргументовано, що оперативно-розшукова тактика – ефективний інструментарій протидії злочинам, що ґрунтується на узагальненні наукових положень теорії оперативно-розшукової діяльності й багаторічного досвіду роботи оперативних підрозділів різних поколінь. Разом з тим, в умовах стрімкого розвитку організованої злочинності та з появою її нових форм теорія і практика оперативно-розшукової тактики потребують якісного оновлення, що обумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті є спроба схарактеризувати (виокремити) основні проблеми і визначити пріоритетні напрями удосконалення оперативно-розшукової тактики в протидії організованих злочинності.

В умовах зміни парадигми кримінального провадження, правового статусу його учасників, форм досудового розслідування та правосуддя загалом застосування суто «традиційних» тактичних прийомів виявлення та документування найбільш небезпечних виявів організованої та професійної злочинності є недостатнім. На рівні та якості функціонування підрозділів кримінальної поліції за сучасних умов, на думку опитаних практиків, з-поміж іншого, позначаються: перехід від «силових» способів учинення злочинів до «інтелектуальних» з використанням злочинними угрупованнями сучасних досягнень науки й техніки (78 %); приховування діяльності організованих груп і злочинних організацій корумпованим чиновництвом різних гілок влади (72 %); поширення зв'язків організованої злочинної діяльності на міжрегіональному й міжнародному рівнях (69 %) та інші об'єктивні чинники. Констатовано, що недооцінка проблем оперативно-розшукової тактики або їх ігнорування на практиці призводить до нівелювання реалізації наступальності як одного з найважливіших спеціальних принципів оперативно-розшукової діяльності (підтвердили 80 % опитаних).

Акцентовано на тому, що необхідною (оптимальною) умовою підвищення ефективності протидії організованій злочинності й загалом вирішення завдань кримінального провадження (стаття 2 КПК України) та завдань оперативно-розшукової діяльності (стаття 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») є поєднання повноважень слідчого та оперативного працівника. Наголошено, що, що поєднання процесуальних та оперативно-розшукових функцій є характерним для країн з англосаксонською (англо-американською) системою права.

Сформульовано висновок про те, що об'єктивно проблема вдосконалення оперативно-розшукової тактики в протидії організованій злочинності потребує невідкладного враху-

вання цілого комплексу правових, кадрових, організаційних та науково-методичних напрямів оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: оперативно-розшукова тактика, організована злочинність, організовані групи, злочинні організації, проблеми.

Постановка проблеми. У теорії оперативно-розшукової діяльності усталеною є позиція, згідно з якою основне призначення оперативно-розшукової тактики – протидія злочинності, передусім її організованим формам¹.

Разом з тим, в умовах стрімкого розвитку організованої злочинності та з появою її нових форм теорія і практика оперативно-розшукової тактики потребують якісного оновлення, що обумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз **останніх наукових досліджень та публікацій**. Теоретичне підґрунтя для висвітлення порушеної проблематики становлять фундаментальні наукові роботи, авторами яких є такі вчені, як В.І. Василичук, Д.В. Гребельський, М.Л. Грібов, О.М. Джужа, О.Ф. Долженков, О.В. Кириченко, С.М. Князєв, І.П. Козаченко, О.І. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, В.А. Лукашов, С.С. Овчинський, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергєєва, О.С. Старенький, М.С. Цуцкірідзе, С.С. Чернявський, А.М. Черняк та ін. Констатуємо дослідницьку цінність наукових розвідок, що безпосередньо стосуються проблематики обраного на-

прямую дослідження, слід зауважити, що праці вказаних авторів не містять положень щодо шляхів наукового розв'язання комплексу теоретико-прикладних проблем оперативно-розшукової тактики в сучасних реаліях.

Метою статті є спроба схарактеризувати (виокремити) основні проблеми і визначити пріоритетні напрями удосконалення оперативно-розшукової тактики в протидії організованій злочинності.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Тенденції розвитку та заходи протидії організованій злочинності привертати увагу багатьох вітчизняних дослідників². Перед тим як визначити основні напрями тактики оперативно-розшукової протидії організованій злочинності, необхідно коротко з'ясувати сутність поняття «протидія злочинності (злочинам)».

Відповідно до словникової літератури «протидія» трактується як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй. «Протидіяти» – означає спрямовувати дію проти кого-, чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь; спрямовуватися проти іншої дії³.

Аналіз наукової літератури⁴ свідчить про відсутність єдиної позиції на-

¹ С О Павленко, Основи оперативно-розшукової тактики: монографія (Київ, «Видавництво Людмила», 2022) 624; М А Погорецький, Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики в контексті нового КПК України. *Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми*: збірник матеріалів міжнар. науково-практичної конф. З нагоди 10-річчя Ірпінської фінансово-юридичної академії та 80-річчя з дня народження відомого вченого криміналіста сучасності, доктора юридичних наук, професора Бахіна Володимира Петровича (Ірпінь, Ірпінська фінансово-юридична академія, 2012) 252–255.

² М А Погорецький, Організована злочинність: тенденції розвитку та заходи протидії (2007) 16 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 99–110; М А Погорецький, Боротьба з організованою злочинністю у сучасних умовах розвитку України потребує удосконалення (2007) 17 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 239–242; Організована злочинність в Україні та країнах Європи: посібник / О М Джужа, В В Василевич, Н В Кулакова та ін./за заг ред. проф. О М Джузі (Київ, РВВ КНУВС, 2007) 248.

³ Словник української мови: в 11 т. 8 (Київ, Наук. думка, 1977) 317.

⁴ О М Бандурка, Л М Давиденко, Преступність в Україні: причини і противодействие: монографія (Харьков, Основа, 2003) 86; М А Погорецький, Роль оперативно-розшукової діяльності у протидії відмиванню «брудних» коштів та фінансуванню тероризму. *Протидія відмиванню «брудних коштів» та фінансуванню тероризму: громадська підтримка та контроль*: матер. міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 черв. 2003 р.) (Київ, НАВСУ, 2003) 364–367; М А Погорецький, В П Сапальов, Подолання протидії організова-

уковців щодо змістовного наповнення поняття «протидія злочинності (злочинам)». Не вдаючись до дискусій із цього приводу, поділяємо думку вчених, які вважають, що протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яку необхідно розглядати як багатофункціональне та різноаспектне поняття, що охоплює майже всі сфери державної діяльності¹. Як справедливо зазначають М.Л. Грібов та А.М. Черняк, у теорії оперативно-розшукової діяльності поняття «протидія злочинності оперативними підрозділами» – це сукупність заходів, що здійснюються їхніми силами та засобами з метою запобігання злочинам, їх виявлення, припинення та розслідування².

Таке визначення є одним із найбільш обґрунтованих, оскільки досить повно відображає зміст діяльності оперативних підрозділів, спрямованої проти злочинності.

Протидія злочинності (як і будь-яка інша правозастосовна практика та усіляка соціально спрямована діяльність)

не може здійснюватися стихійно, безсистемно. Вона повинна мати свою науково обґрунтовану тактику³.

Як слушно зазначає М.А. Погорецький, «... необхідність тактики у певних видах людської діяльності обумовлена наявністю протиборчої сторони щодо дій суб'єктів цієї діяльності»⁴.

Грунтовний аналіз наукової літератури доводить, що оперативно-розшукову тактику в теорії оперативно-розшукової діяльності слід розглядати, з одного боку, як підсистему (частину) науки, що відповідає її правовим і морально-етичним основам, а з іншого – як цілісну систему, що має самостійний науково-теоретичний та практичний зміст і притаманні їй ознаки⁵.

Суттєвими ознаками, що характеризують оперативно-розшукову тактику як складну й динамічну систему, є: відносна самостійність; єдність її частин (загальної та спеціальної), спрямованість на подолання протидії; ієрархічність елементів, їх взаємозв'язок і суперечливість; законність; системність; конкрет-

ної злочинності в ході досудового слідства (2005) 13 36. наук. праць Нац. акад. Служби безпеки України 148–152; М.А. Погорецький, Організована злочинність: тенденції розвитку та заходи протидії (2007) 16 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 99–110; М.А. Погорецький, М.І. Камлик, В.П. Шеломенцев, Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії (2007) 17 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 69–88; М.А. Погорецький, Підвищення ефективності протидії злочинності. *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю*: матеріали наук.-практ. конф. / ред. кол. В.І. Борисов та ін. (Харків, Право, 2008) 98–101; М.А. Погорецький, В. Шеломенцев, Міжнародне співробітництво у сфері протидії комп'ютерній злочинності (2008) 6 (26) *Юрид. радник* 6–9; М.А. Погорецький, Корупція в Україні: стан та заходи протидії. *Протидія корупції в Україні: взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства*: матер. міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квіт. 2009 р.) (Київ, НВВ НА СБ України, 2009) 41–43; М.А. Погорецький, В. Шеломенцев, Взаємовідносини держави, суспільства і злочинності: боротьба чи протидія (2010) 9 (111) *Вісник прокуратури* 36–42.

¹ М.Л. Грібов, А.М. Черняк, Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст (2018) 4 (109) *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* 37–51; О.В. Дручек, В.В. Легенький, Протидія злочинам, здійсненим на ґрунті ненависті: поняття, зміст, ознаки (2021) 4 *Юридичний науковий електронний журнал* 450–453; В. Куц, Протидія злочинності: сутність і зміст (2016) 4 *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 103–112.

² М.Л. Грібов, А.М. Черняк, Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст (2018) 4 (109) *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* 48.

³ Там само; С.О. Павленко, Аналіз сучасного стану наукових досліджень проблем оперативно-розшукової тактики (2018) 2 (107) *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* 105–122 <<http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknivs>> дата звернення 07.10.2023.

⁴ Є.О. Гладкова, Теоретичні та прикладні аспекти тактики протидії злочинності. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: тези доп. круглого столу (Харків, 27 жовт. 2017 р.) (Харків, нац. ун-т внутр. справ., 2017) 48–52.

⁵ М.А. Погорецький, Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики в контексті нового КПК України. *Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 10-річчя Ірпін. фінанс. – юрид. акад. та 80-річчя з дня народж. відомого вченого криміналіста сучасності, д-ра юрид. наук, проф. Бахіна В.П. (Ірпін, фінанс.-юрид. акад., 2012) 253.

⁶ С.О. Павленко, Основи оперативно-розшукової тактики: монографія (Київ, «Видавництво Людмила», 2022) 624.

ність; локальність; оптимальність використання наявних сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності.

Варто зазначити, що оперативно-розшукова тактика як самостійна система поділяється на загальну та спеціальну. Загальні положення оперативно-розшукової тактики (загальна тактика) слугують підґрунтям для розроблення спеціальної тактики (системи наукових положень і практичних рекомендацій та прийомів)¹.

У процесі аналізу наукового доробку провідних учених² сформульовано комплексне концептуальне бачення сутності оперативно-розшукової тактики крізь призму системи понять, зокрема: 1) загальна оперативно-розшукова тактика – розділ (підсистема) загальної частини теорії оперативно-розшукової діяльності, у межах якого вивчаються (викладаються) теоретичні основи оперативно-розшукової тактики (сутність, зміст, елементи, основні понятійні категорії), окремі особливості тактики оперативно-розшукової протидії організованій злочинності та інші положення, спрямовані на формування у здобувачів вищої освіти (курсантів, слухачів) теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для ефективного виконання оперативно-тактичних завдань під час здійснення оперативно-розшукової діяльності; 2) спеціальна оперативно-розшукова тактика – система (підсистема) науково-теоретичних положень і розроблених на їх основі рекомендацій, що містять алгоритми (програми) оперативно-тактичних дій працівників оперативних підрозділів щодо використання наявних сил, засобів, методів оперативно-розшукової діяльності в оптимальний спосіб,

з урахуванням особливостей конкретної оперативно-тактичної ситуації.

Зважаючи на викладене вище, можна констатувати, що оперативно-розшукова тактика має два рівні втілення. Один з них – теоретичний, інший – практичний.

При цьому з-поміж теоретичного і практичного підходів слід надавати перевагу практичному підходу.

Цілком прийнятною з цього приводу є думка М. А. Погорецького, який вважає, що з позиції практики тактику необхідно розглядати як форму практичної діяльності (спосіб практичної діяльності), що становить систему (сукупність) тактичних прийомів³.

Водночас результати опитування респондентів свідчить про те, що в умовах зміни парадигми кримінального провадження, правового статусу його учасників, форм досудового розслідування та правосуддя загалом застосування суто «традиційних» тактичних прийомів виявлення та документування найбільш небезпечних виявів організованої та професійної злочинності є недостатнім. На рівні та якості функціонування підрозділів кримінальної поліції в сучасних умовах, на думку опитаних практиків, з-поміж іншого, позначаються: перехід від «силових» способів учинення злочинів до «інтелектуальних» із використанням злочинними угрупованнями сучасних досягнень науки й техніки (78 %); приховування діяльності організованих груп і злочинних організацій корумпованим чиновництвом різних гілок влади (72 %); поширення зв'язків організованої злочинної діяльності на міжрегіональному й міжнародному рівнях (69 %).

З огляду на показники офіційної статистики Офісу Генерального прокурора

¹ С О Павленко, Основи оперативно-розшукової тактики: монографія (Київ, «Видавництво Людмила», 2022) 624.

² М А Погорецький, Д Б Сергеева, Криміналістична тактика: щодо визначення поняття (2012) 1(5) *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»* <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12_pmasvp.pdf> дата звернення 07.10.2023; М А Погорецький, Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія (Харків, Арсис ЛТД, 2007) 576 <https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/POGORECKIY_2007.pdf> дата звернення 07.10.2023; Криміналістична тактика: навч. посіб / О В Бишевець, М А Погорецький, Д Б Сергеева та ін.; за ред. М А Погорецького та Д Б Сергеевої (Київ, Алерта, 2017) 244.

³ М А Погорецький, Д Б Сергеева, Криміналістична тактика: щодо визначення поняття (2012) 1 (5) *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»* <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12_pmasvp.pdf> дата звернення 07.10.2023.

за 2017–2021 рр.¹ **помітною** є тенденція до зростання кількості виявлених організованих груп і злочинних організацій: 2016 року – 136, 2017-го – 210 (+35,2 %), 2018-го – 288 (+27 %), 2019-го – 293 (+1,7 %), 2020-го – 377 (+22,2 %), 2021-го – 499 (+24,4 %).

Разом з тим, попри поступове нарощування потенціалу органів досудового розслідування та підвищення ефективності вжитих ними заходів оперативно-розшукової протидії організованим злочинності, на результатах їхньої діяльності позначаються певні стримувальні фактори, зокрема такі, як: відсутність практичного досвіду та спеціальних знань у працівників оперативних підрозділів щодо проведення оперативних комбінацій як ефективного способу виконання оперативно-тактичних завдань у межах оперативного пошуку, оперативно-розшукової профілактики й оперативної розробки (78 %); відірваність теоретичних знань, набутих оперативними працівниками, від реальних потреб практики, що зумовлено необхідністю оновлення наукових положень і рекомендацій (75 %); низький рівень готовності оперативних працівників до прогностичної діяльності, що обумовлює низку труднощів у прийнятті оптимального та раціонального оперативно-тактичного рішення в ситуаціях тактичного ризику (несприятливих, специфічних, конфліктних) (73 %); застарілість методичного забезпечення оперативно-розшукової тактики протидії окремим видам (категоріям) злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями (71 %); низький рівень взаємодії між оперативними підрозділами різних правоохоронних органів, а також з іншими суб'єктами (інституціями) сектору безпеки та громадськістю (67 %) тощо.

З огляду на поступове зміцнення позицій організованої злочинності, зумовлене підвищенням рівня її професіоналізму, технічної оснащеності, розширенням мережі транснаціональних та корумпованих зв'язків, існує нагальна потреба в розробленні якісно нових пропозицій та рекомендацій щодо тактичних основ протидії окремим видам злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які повинні ґрунтуватися на позитивному міжнародному досвіді правоохоронних органів та відповідати сучасним потребам практики.

Аналіз пріоритетних напрямів Ради Європейського Союзу щодо протидії організованим злочинності, досягнутих у рамках ЕМРАСТ (Європейська міждисциплінарна платформа проти кримінальних загроз) на 2022–2025 роки², а також результати опитування респондентів доводять, що першочергового значення набуває забезпечення працівників оперативних підрозділів рекомендаціями щодо оперативно-розшукової тактики протидії окремим видам злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, зокрема пов'язаних із: нелегальною міграцією – 78 %; торгівлею людьми – 74 %; незаконним збутом наркотичних засобів – 73,2 %; кіберзлочинністю – 71 %. Особливої уваги потребують також напрями удосконалення окремих тактичних аспектів протидії особам, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, зокрема в статусі «вора в законі», про що зазначило 89 % опитаних³.

Крім того, в умовах реалізації нового кримінального процесуального законодавства та у зв'язку із внесенням змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нормативно-правове

¹ Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями <<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2>> дата звернення 07.10.2023.

² Council of the European Union. Brussels, 12 May 2021. Council conclusions setting the EU's priorities for the fight against serious and organised crime for EMPACT 2022–2025 <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8665-2021-INIT/en/pdf>> дата звернення 07.10.2023.

³ С О Павленко, Основи оперативно-розшукової тактики: монографія (Київ, «Видавництво Людмила», 2022) 624.

регулювання оперативно-розшукової діяльності, зокрема її тактики, відстає від потреб практики, потребує кардинального перегляду та суттєвого вдосконалення.

Як свідчать результати опитування респондентів, основними недоліками правового регулювання оперативно-розшукової тактики є: 1) відсутність Стратегії оперативно-розшукової діяльності, що унеможливило досягнення виконання в належний спосіб завдань оперативно-розшукової діяльності на тактичному рівні – 74 %; 2) застарілість низки нормативно-правових актів, зокрема положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», та об'єктивна потреба в їх оновленні (нагального значення набуває закріплення на законодавчому рівні положень, які регулюють організацію і тактику оперативно-розшукової діяльності) – 76 % опитаних.

Особливої уваги в контексті цього дослідження заслуговують питання щодо розмежування (співвідношення) тактики негласних слідчих (розшукових) дій і тактики оперативно-розшукових заходів.

Як слушно зазначають з цього виводу видатні фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності С.М. Князєв, С.С. Чернявський і М.Л. Грібов, наразі маємо розбалансовану гібридну модель діяльності оперативних підрозділів із нечіткими змістом і критеріями співвідношення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, пошукової діяльності. Зазначена концептуальна неузгодженість перманентно виявляє наявні прогалини та спричиняє нові проблеми законодавчого, відомчого (міжвідомчого) нормативно-правового й організаційного характеру, які на прак-

тиці потребують невідкладного й ефективного вирішення¹.

За результатами проведеного дослідження слушно зазначає М.С. Цуцкірідзе, що посадова особа, яка здійснює досудове розслідування, презюмується як така, що є компетентною (у сенсі фаховості) застосовувати усі норми кримінального процесуального права, тобто у всіх досудових провадженнях, здійснюваних у будь-яких процесуальних формах (ОРД, дізнання, слідство); різноманітність засобів пізнання та суб'єктів, які його здійснюють, породжує невинуватдану потребу взаємодії цих суб'єктів для досягнення однієї й тієї ж пізнавальної мети; практика пізнавальної діяльності у досудовому розслідуванні проілюструвала недосконалість «розпо-рошення» цієї діяльності між посадовими особами органів досудового розслідування та оперативних підрозділів².

Зважаючи на викладене вище, можна констатувати, що необхідною (оптимальною) умовою підвищення ефективності протидії організованій злочинності й загальному вирішенню завдань кримінального провадження (стаття 2 КПК України)³ та завдань оперативно-розшукової діяльності (стаття 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»)⁴ є поєднання повноважень слідчого та оперативного працівника, на що обґрунтовано зазначають фахівці⁵.

Поєднання процесуальних та оперативно-розшукових функцій є характерним для країн з англосаксонською (англо-американською) системою права. До прикладу, проведене дослідження свідчить про те, що ФБР, будучи агентством Міністерства юстиції США, є суб'єктом, який у своїй діяльності по-

¹ С Князєв, С Чернявський, М Грібов, Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання (2021) 2 (20) *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 9–10.

² М С Цуцкірідзе, Щодо потреби єдності пізнавальної діяльності здійснюваної на її досудових етапах 50 (2) *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Право* 138–142.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 07.10.2023.

⁴ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>> дата звернення 07.10.2023.

⁵ М А Погорецький, Кримінальний процес: поняття та його наукове і практичне значення (2021) 3–4 *Вісник кримінального судочинства* 28–51; М А Погорецький, Кримінальний процесуальний кодекс України: реальність та ілюзії (до 10-річчя набуття чинності) (2022) 1–2 *Вісник кримінального судочинства* 72–90.

єднує функції розвідувальної (оперативно-розшукової) та кримінально-процесуальної діяльності¹.

В Україні частково створено сучасні органи розслідування на принципово новій основі з об'єднанням оперативно-розшукової і слідчої діяльності².

Такий підхід зокрема використано при створенні такого правоохоронного органу, як Бюро економічної безпеки України. Так, пунктом 2 статті 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»³ визначено, що «детектив Бюро економічної безпеки України – службова особа Бюро економічної безпеки України, уповноважена в межах компетенції, визначеної Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України, здійснювати оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки».

Беручи до уваги позитивну практику іноземних країн щодо використання інституту детективів, вважаємо, що цю практику слід упровадити в органах На-

ціональної поліції України. Означене підтверджують узагальнені результати проведеного опитування кафедрою оперативно-розшукової діяльності НАВС, які свідчать про те, що понад 60 % респондентів вважають доцільним (корисним) упровадження інституту детективів у поліцейську діяльність (що поєднує повноваження слідчого та оперативного працівника) з одночасним внесенням змін до КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»⁴.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, доходимо висновку про те, що об'єктивно проблема вдосконалення оперативно-розшукової тактики в протидії організованих злочинності потребує невідкладного врахування цілого комплексу правових, кадрових, організаційних та науково-методичних напрямів оперативно-розшукової діяльності. Недооцінювання зазначених проблем оперативно-розшукової тактики або їх ігнорування на практиці призведе до нівелювання реалізації наступальності як одного із найважливіших спеціальних принципів оперативно-розшукової діяльності (про що зазначило 80 % опитаних).

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].
2. Pro operativno-rozshukovy dialnist [About operational and search activities] Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 № 2135-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].
3. Pro Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [On Bureau of Economic Security of Ukraine: Law of Ukraine dated January] Zakon Ukrainy vid 28.01.2021 № 1150-IX (2021) 23 Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy 197 [in Ukrainian].

¹ С О Павленко, Основи оперативно-розшукової тактики: монографія (Київ, «Видавництво Людмила», 2022) 624;

² М А Погорельський, Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія (Харків, Арсіс ЛТД, 2007) 576; М Є Шумило, Нормативно-правова модель досудового розслідування за чинним КПК: теоретичні і практичні проблеми та шляхи їх вирішення (2021) 3 *Нове українське суспільство* 265–266.

³ Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX (2021) 23 *Відомості Верховної Ради України* 197.

⁴ С Тіхонов, Створення інституту детективів. Шляхи реформування кримінальної поліції. Кафедра оперативно-розшукової діяльності. Національної академії внутрішніх справ. <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/ord/2022/present_inst_detektyviv.pdf> дата звернення 07.10.2023.

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

4. Bandurka O M, Davydenko L M, *Prestupnost v Ukrainie: prichiny i protivodeistvie* [Crime in Ukraine: causes and countermeasures] (Osnova, 2003) 86 [in Ukrainian].
5. Bilodid I K (holova) ta inshi, *Slovnnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language] 8 (Nauk. dumka 1977) [in Ukrainian].
6. Pavlenko S O, *Osnovy operatyvno-rozshukovoi taktyky* [Fundamentals of operational and search tactics] (Liudmyla 2022) 624 [in Ukrainian].
7. Pohoretskyi M A, *Funktsionalne pryznachennia operatyvno-rozshukovoi diialnosti u kryminalnomu protsesi* [Functional purpose of investigative activity in the criminal process] (Kharkiv, Ars LTD, 2007) 576 [in Ukrainian].
8. *Orhanizovana zlochynnist v Ukraini ta krainakh Yevropy* [Organized crime in Ukraine and European countries] / Dzhuzha O M, Vasylyevych V V, Kulakova N V ta in./za zah. red. prof. O. M. Dzhuzhi, (Kyiv, RVV KNUVS, 2007) 248 [in Ukrainian].
9. *Kryminalistychna taktyka* [Forensic Tactics] / Byshevs O V, Pohoretskyi M A, Serhiieva D B ta in. / za red. M A Pohoretskoho ta D B Serhiievoi (Kyiv, Alerta, 2017) 244 [in Ukrainian].
10. *Slovnnyk ukrainskoi movy: v 11 t.* 8 [Dictionary of the Ukrainian language] (Kyiv, Nauk. dumka, 1977) 317 [in Ukrainian].

JOURNAL ARTICLES

11. Hribov M L, Cherniak A M, Protydiia zlochynnosti operatyvnymi pidrozdilamy pravookhoronnykh orhaniv: poniattia ta zmist [Combating crime by operational units of law enforcement agencies: concepts and content] (2018) 4(109) *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav* 37–51 [in Ukrainian].
12. Druchek O V, Lehenkyi V V, Protydiia zlochynam, zdiisnenym na grunti nenavysti: poniattia, zmist, oznaky [Combating hate crimes: concepts, content, signs] (2021) 4 *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal* 450 [in Ukrainian].
13. Knyazyev S, Chernyavs'kyi S, Hribov M, Zakonodavche rehulyuvannya operatyvno-rozshukovoyi diial'nosti: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya [Legislative regulation of investigative activities: problems and ways to solve them] (2021) 2 (20) *Yurydychnyy chasopys Natsional'noyi akademii vnutrishnikh sprav* [in Ukrainian].
14. Kuts V, Protydiia zlochynnosti: sutnist i zmist [Crime prevention: essence and content] (2016) 4 *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy* 103–112 [in Ukrainian].
15. Pavlenko S O, Analiz suchasnoho stanu naukovykh doslidzen problem operatyvno-rozshukovoi taktyky [Analysis of the current state of scientific research on the problems of operational and investigative tactics] (2018) 2(107) *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav* 105 <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2018_2_12> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].
16. Pohoretskyi M A, Serhieieva D B, Kryminalistychna taktyka: shchodo vyznachennia poniattia [Forensic tactics: regarding the definition of the concept] (2012) 1 (5) *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»* <<http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].
17. Pohoretskyi M A, Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu u suchasnykh umovakh rozvytku Ukrainy potrebuie udoskonalennia [The fight against organized crime in the modern conditions of development of Ukraine needs improvement] (2007) 17 *Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiiei (teoriia i praktyka)* 239–242 [in Ukrainian].
18. Pohoretskyi M A, Sapalov V P, Podolannia protydii orhanizovanoi zlochynnosti v khodi dosudovoho slidstva [Overcoming organized crime during pre-trial investigation] (2005) 13 *Zb. nauk. prats Nats. akad. Sluzhby bezpeky Ukrainy* 148–152 [in Ukrainian].
19. Pohoretskyi M A, Orhanizovana zlochynnist: tendentsii rozvytku ta zakhody protydii [Organized crime: development trends and countermeasures] (2007) 16 *Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiiei (teoriia i praktyka)* 99–110 [in Ukrainian].
20. Pohoretskyi M A, Kamlyk M I, Shelomentsev V P, Reiderstvo v Ukraini: sutnist ta zasoby protydii [Raiding in Ukraine: essence and countermeasures] (2007) 17 *Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiiei (teoriia i praktyka)* 69–88 [in Ukrainian].
21. Pohoretskyi M, Shelomentsev V, Mizhnarodne spivrobitnytstvo u sferi protydii kompiuternii zlochynnosti [International cooperation in countering computer crime] (2008) 6 (26) *Yuryd. radnyk* 6–9 [in Ukrainian].
22. Pohoretskyi M, Shelementsev V, Vzaiemovidnosyny derzhavy, suspilstva i zlochynnosti: borotba chy protydii? [Interrelationships between the state, society and crime: struggle or counteraction?] (2010) 9 (111) *Visnyk prokuratury* 36–42 [in Ukrainian].

23. Pohoretskyi M A, Kryminalnyi protses: poniattia ta yoho naukove i praktychne znachennia [Criminal process: the concept and its scientific and practical significance] (2021) 3–4 *Visnyk kryminalnoho sudochynstva* 28–51 [in Ukrainian].
24. Pohoretskyi M A, Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: realnist ta iliuzii (do 10-richchia nabuttia chynnosti) [The criminal procedure code of Ukraine: reality and illusions (until the 10th anniversary of its entry into force)] (2022) 1–2 *Visnyk kryminalnoho sudochynstva* 72–90 [in Ukrainian].
25. Tsutskiridze M S, Shchodo potreby yednosti piznavalnoi diialnosti zdiisniuvanoi na yii dosudovykh etapakh [Regarding the need for the unity of cognitive activity carried out in its pre-trial stages] (2018) 50(2) *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu* 138–142 [in Ukrainian].
26. Shumylo M Ye, Normatyvno-pravova model dosudovoho rozsliduvannia zp chynnym KPK: teoretychni i praktychni problemy ta shliakhy yikh vyryshennia [Normative and legal model of pre-trial investigation in connection with the current KPK: theoretical and practical problems and ways to solve them] (2021) 3 *Nove ukrainske suspilstvo* 26–266 [in Ukrainian].

CONFERENCE PAPERS

27. Hladkova Ye O, Teoretychni ta prykladni aspekty taktiky protydii zlochynnosti [Theoretical and applied aspects of crime prevention tactics], *Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoriko-pravovi problem: tezy dopovidiv kruhloho stolu* [Law-enforcement function of the state: theoretical-methodological and historical-legal problems: theses addendum. round table (Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav 2017)] [in Ukrainian].
28. Pohoretskyi M A, Spivvidnoshennia kryminalistychnoi ta operatyvno-rozshukovoi taktiky v konteksti novoho KPK Ukrainy' [Correlation of forensic and investigative tactics in the context of the new CPC of Ukraine], *Reformuvannia systemy kryminalnoi yustytzii v Ukraini: kryminalno-pravovi, kryminalno-protsesualni ta kryminalistychni problemy: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z nahody 10-richchia Iripinskoho finansovo-yurydychnoi akademii ta 80-richchia z dnia narodzhennia vidomoho vchenoho kryminalista suchasnosti, d-ra yurydychnykh nauk, profesora Bakhina VP* [Reforming the criminal justice system in Ukraine: criminal-legal, criminal-procedural and forensic problems: proceedings of the International science and practice conference on the occasion of the 10th anniversary of Irpin financial and legal Academy and the 80th anniversary of his birth. a well-known contemporary criminologist, Dr. Law, Profwssor Bahina VP (Irpin. finans. – yuryd. akad. 2012)] [in Ukrainian].
29. Pohoretskyi M A, Rol operatyvno-rozshukovoi diialnosti u protydii vidmyvanniu «brudnykh» koshiv ta finansuvanniu terroryzmu [The role of operational-search activity in countering money laundering and financing terrorism] *Protydiia vidmyvanniu «brudnykh koshiv» ta finansuvanniu terroryzmu: hromadska pidtrymka ta kontrol: mater. mizhnar. nauk. – prakt. konf. (m. Kyiv, 20 cherv. 2003 r.)* (Kyiv, NAVSU, 2003) 364–367 [in Ukrainian].
30. Pohoretskyi M A, Pidvyshchennia efektyvnosti protydii zlochynnosti [Increasing the effectiveness of combating crime] *Pravovi zasady pidvyshchennia efektyvnosti borotby zi zlochynnistiu: materialy nauk. – prakt. konf. (Kharkiv, Pravo, 2008)* 98–101 [in Ukrainian].
31. Pohoretskyi M A, Koruptsiia v Ukraini: stan ta zakhody protydii [Corruption in Ukraine: state and countermeasures] *Protydiia koruptsii v Ukraini: vzaiemodiia derzhavy ta institutiv hromadianskoho suspilstva: mater. mizhvid. nauk. – prakt. konf. (m. Kyiv, 28 kvit. 2009 r.)* (Kyiv, NVV NA SB Ukrainy, 2009) 41–43 [in Ukrainian].
32. Tikhonov S, Stvorennia instytutu detektyviv. Shliakhy reformuvannia kryminalnoi politsii [Creation of the Institute of Detectives. Ways of reforming the criminal police] <https://www.naiiu.kiev.ua/files/kafedru/ord/2022/present_inst_detektyviv.pdf> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].
33. Council conclusions setting the EU's priorities for the fight against serious and organised crime for EMPACT 2022–2025 (Council of the European Union, Brussels, 12 May 2021) <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8665–2021-INIT/en/pdf>> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].

WEBSITES

34. Pro rezultaty borotby z orhanizovanyimi hrupamy ta zlochynnymy orhanizatsiiamy [About the results of the fight against organized groups and criminal organizations] <<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanymi-grupami-ta-zlochinnimi-organizaciyami-2>> data zvernennia 07.10.2023 [in Ukrainian].

Pavlenko S. O.

*Doctor in Law, Associate Professor,
Leading Researcher of the Department for
the Organization of Scientific Activity and
Protection of Intellectual Property Rights,
National Academy of Internal Affairs*

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.3-4/59-68>

**PRIORITY DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF OPERATIVE
AND INVESTIGATIVE TACTICS IN THE COMBAT OF ORGANIZED CRIME
IN THE CONDITIONS OF CRIMINAL JUSTICE REFORM**

Abstract. *It is argued that operative-search tactics are an effective tool for combating crimes, which is based on the generalization of the scientific provisions of the theory of operative-search activity and many years of experience in the work of operational units of different generations. At the same time, in the conditions of the rapid development of organized crime and the emergence of its new forms, the theory and practice of operational and search tactics need a qualitative update, which determines the relevance of this study. The purpose of the article is an attempt to characterize (single out) the main problems and determine the priority directions for improving operative and investigative tactics in combating organized crime.*

In the conditions of a change in the paradigm of criminal proceedings, the legal status of its participants, forms of pre-trial investigation and justice in general, the use of purely «traditional» tactical methods of detecting and documenting the most dangerous manifestations of organized and professional crime is insufficient. The level and quality of functioning of criminal police units under modern conditions, according to the interviewed practitioners, among other things, are marked by: the transition from «forceful» methods of committing crimes to «intellectual» ones with the use by criminal groups of modern achievements of science and technology (78 %); concealment of the activities of organized groups and criminal organizations by corrupt officials of various branches of government (72 %); the spread of ties of organized criminal activity at the interregional and international levels (69 %) and other objective factors. It was established that the underestimation of the problems of operative-search tactics or their ignoring in practice leads to the leveling of the implementation of offensiveness as one of the most important special principles of operative-search activities (confirmed by 80 % of respondents). It is emphasized that a necessary (optimal) condition for increasing the effectiveness of combating organized crime and, in general, solving the tasks of criminal proceedings (Article 2 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine) and the tasks of operational and investigative activities (Article 1 of the Law of Ukraine «On Operational and Investigative Activities») is a combination of powers of the investigator and operational worker. It is emphasized that the combination of procedural and operative investigative functions is characteristic of countries with the Anglo-Saxon (Anglo-American) legal system. The conclusion was formulated that objectively the problem of improving operational-investigative tactics in combating organized crime requires urgent consideration of a whole complex of legal, personnel, organizational and scientific-methodical areas of operational-investigative activity.

Key words: *operative and investigative tactics, organized crime, organized groups, criminal organizations, problems.*